

Կ'անուանենք արհամարհանք եւ իր համբերող ուսոց վրայ բեռ բեռան
աւելցնել չենք դադարիր անխղճաբար: Այո՛, կ'ուզայ անշուշտ օր մը, օրը
ապագայ գարուց ստուերներու մէջ ծածկեալ, այն օրը, ուր մեր նախարարական
անունները անհետ, աներեւոյթ լինին Յայաստան աշխարհքի վրայէն եւ
ապատն ու անազատ ի մի ձուլեալ բռնութեան մուրճերու հարուածներէն՝
միաբան եւ միասնորոշ թօթափէն շղթայները եւ եղբայր գիրար անուանեն:

– Եթէ այդ խօսքերը Ռշտունեաց Տերը՝ Յայոց Մարգպանն եւ զօրավար չի
զրուցեր՝ եւ ինձի պէս սովորական ազատ մը համարձակեր՝ իբրեւ խռովարար
ժողովրդեան ամէն իշխան պատմել իրաւունք կը համարէր:

– Ի՞նչ զարմանք, որ ամէն իշխան անիրաւութիւնը օրէնք համարի, երբ
Լուսաւորչայ աթոռին հաստատութեան պահապանն նորա հիմունքը կը վարէ:
Բայց ո՞ւմ է յանցանքը. դարձեալ եւ միշտ կ'ըսեմ. անաչառ մարդը՝ Քրիստափոր,
անարգեցիկ, նորա լեզուն «սուր սուսեր» է ըսինք, չարախօսներ,
զրպարտիչներ, սուտ վկաներ բերինք եւ աստուծոյ մարդուն կենաց սրբութիւնը
աղտոեղել ջանացինք. իսկ նա ինչպէս կը վայելէր ճշմարիտ քահանայապետի
աստուծոյ, այս միայն ըսաւ. «Իբրեւ յաջորդ Ներսէսի Մեծի այս աթոռին
բարձրութիւնը չեմ խոնարհեցներ անարգանք. այլ անոր պատիւը եւ միութիւնը
պահելու համար իմ կամօքս կը հեռանամ. Քրիստոս հրամայեց գլուխ ոտից
թօթափել, ես ահա այս փակեղը կը թողում: Աստուած, որ կը սիրէ իւր հոտը՝
արժանաւոր հովիւ տա իրեն»: Եւ աստուած, որ չէր կրնար սիրել ապերախտ
ժողովուրդ մը, Եզրը տուաւ իրեն կաթողիկոս, որ իւր հոտը հերկուս պատառեց:
Բայց թողունք այս խօսքերը. հանգչինք, եւ վաղն առաւօտ երթանք մեր
ճամփան, տեսնենք աստուած՝ ի՞նչ կը ցցնէ:

Ի՞նչ էր Թեոդորոսի միտքը:– Յայաստանի վերա կազմութիւն մը ինք կ'երկներ:
Տեսնելով Պարսից անկումը, Յունաց ինքնակալութեան տկարութիւնն ու
թուլութիւնը, կը մտածէր միաբանութեան ուխտ մը հաստատել հայ
նախարարութեանց գլխաւորներուն մէջ, միացնելով վրաց եւ աղուանից
իշխանները, որով շատ լաւ կարելի էր դիմադրել ամէն օտարաց: Արաբաց այդ
սոսկալի նորածին զօրութիւնը փոխանակ զինք վիատեցնելու՝ իր մեծ հոգուոյն
կորովն աւելցուց, եթէ այդ վայրենի ժողովուրդք, որոց անունը, խօսքը չի կար
քանի մը տարի առաջ, հիմա իրենց հռչակաւ, իրենց զօրութեամբ, իրենց
աշխարհաւարութեամբ կը սպառնային, ոչինչէ ինչ դառնալով, ուրեմն կարելի էր
նոցայ օրինակաւ խրախուսվփլ, գոնէ երկրին պաշտպանութիւն մը
կազմակերպելու համար: